HELSOVÄNNEN

Årg. 8. 1893. **Annonsbilaga.** N:r 15 1 Augusti.

Annonspris: 30 öre för finstilsrad (första sidan 45 öre).
Utländska annonser: förhöjning med 33 $^1/_3$ proc.

För hårets vård

rekommenderas ett hårmedel, som i vårt land torde vara det mest bepröfvade som finnes, och som af förbrukare erhållit de flesta och bästa vitsord, nämligen

Ziwertz Extrait Vegetal,

hvilket, användt enligt föreskrift, så väl för friskt som sjukligt hår visat sig vara till bästa gagn. *För att ej vilseleda* bör dock anmärkas, att personer, som redan längre tid varit kala, ej böra använda detta medel i tanke att därigenom erhålla ny hårväxt, ty så långt har ännu ej något hårmedel hunnit, utan **Ziwertz Extrait Vegetal** bör användas af personer, som vilja vårda ett ännu friskt hår, och af personer, som lida af mjällbildning i hufvudsvålen, samt slutligen af dem, hvilkas hår har benägenhet att lossna och falla af, ty i dessa fall är detta extrakt ett osvikligt botemedel. Bruksanvisning, jämte på erfarenhet grundade råd, huru man i allmänhet bör sköta sitt hår, medföljer hvarje flaska. Finnes till salu i **Ziwertz' Etablissement, Drottninggatan 49, Göteborg,** till pris af kr. 6 för hel och kr. 3: 50 för half butelj, samt kr. 1: 50 för mindre flaska. Till enskilda förbrukare, i Stockholm och landsorten, sändes på rekvisition dock ej mindre kvantum än hel butelj, och tillkommer då 30 öre för emballage. Återförsäljare erhålla å småflaskorna 33 proc. rabatt, när minst 2:ne dussin på en gång tagas.

Återförsäljare äro för Stockholm: Fru Elin Edlund, Drottninggatan 63, och för Finland: Herr Eduard Vogt, Helsingfors.

(1) **J. A. Ziwertz,** *kongl. hofleverantör.*

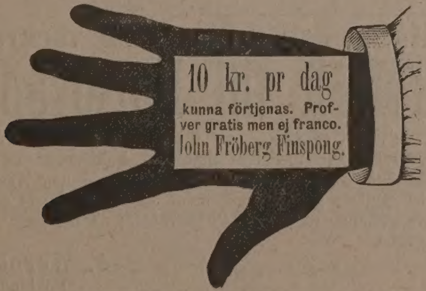

(55×7)

En barnmorsketjänst

i Karlskoga socken, med hufvudsakligt tjänstgöring i Norra distriktet, kungöres härmed till ansökning ledig att tillträdas den 1 nästkommande Oktober. Löneförmåner: fri bostad i närheten af Granbergsdal, 350 kr. kontant samt 40 kr. i vedpengar pr år jemte 1 krona för hvarje förlossning, som betalas af dem som anlita barnmorskan. Ansökningar till denna befattning ställda till Karlskoga kommunalnämnd skola vara inlemnade till undertecknad, ordförande, före den 15 Augusti innevarande år.

Esphöjden, Granbergsdal 1 Juli 1893.

Eric Andersson,
Ordförande.

(77) (G. 19057)

Plats som sköterska

på mindre sjukhus eller sjukstuga önskas af undertecknad, som är 33 år gammal, gift med en pensionsmessig folkskollärare, barnlös, och förr har innehaft dylik plats, då äfven mathållningen af mig ombesörjdes. Vackra betyg kunna företes.

Hanna Klefberg,
adress *Limmared.*

(80)

Stor prisnedsättning

å Helsovännens årgångar 1887, 1888 och 1889.

För att bereda utrymme å lagervinden realiseras ett återstående mindre lager af förenämnda äldre årgångar af Helsovännen för ett ytterligt nedsatt pris, nämligen **1 kr. pr årgång** samt då de tagas på en gång **2 kr. 50 öre för alla 3 de nämnda årgångarne.** De säljas alltså till en tredjedel af det ursprungliga priset.

Obs. Dessa årgångar kunna vara en **lämplig gåfva till socken-, skol- och läsebibliotek.** — **Likvid** sändes bäst genom postanvisning Skrif därå tydligt namn och postadress.

Obs. För **utlandet** tillkommer 50 öre i postporto för hvarje årgång. (15) **Helsovännens expedition,** *Stockholm.*

Från Hälsovännens förlag har utkommit:

Kvinnans Släktlif.

Andra **tillökade** upplagan med 65 teckningar.

Pris: 2 kronor.

Kan erhållas direkt från Hälsovännens expedition, då 2 kr. insändas i postanvisning eller frimärken. Då 5 ex. rekvireras, erhålles det 6:te gratis. (65)

Starka och synnerligen vackra

PERMAR till Hälsovännen

finnas numera, till ett pris af 90 öre, att tillgå såväl å tidskriftens expedition som hos undertecknad. Permarne äro tillverkade af mörkbrun maroccocloth med rik pressning i guld och 2:ne färger, efter teckning af Fru Jenny Nyström-Stoopendahl; kunna användas till hvilken årgång som helst, då årtal, endast på särskild beställning påtryckes. Exp. franco eller med 25% rabatt; då flera ex. på en gång tagas lämnas hvar 6:te gratis.

A. Wernqvist,
Bokbindare.
Mästersamuelsgatan 43, Stockholm.

(78)

HELSOVÄNNEN

TIDSKRIFT FÖR

ALLMÄN OCH ENSKILD HELSOVÅRD.

Årg. 8. 1893. UTGIFVARE D:r E. W. WRETLIND. N:r 15 1 Augusti.

Pris i Skandinavien: 2 kr. 50 öre för helt, 1 kr. 50 öre för halft år.

Innehåll: Om åtgärder till förekommande af kolerans spridning, af d:r Edv. Selander. — Själsintrycks inflytande under sjukdom, af d:r Vetlesen, III (slut). — Koleran — en förgiftning genom salpetersyrlighet. — Förgiftning genom lådkonserver. — Dryckenskapen i Belgien. — Smärre meddelanden: Kolerabacillernas förhållande till apelsiner och citroner; Död genom bett af en drucken; Självmordsmani inom en familj; En 12-åring, som får hvitt hår; — Breflåda. — Annonsbilaga.

Bilaga: Läkarebok för alla; 6:te häftet.

Om åtgärder till förekommande af kolerans spridning.

Utdrag ur rapport till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet afgifven efter utrikes studieresa af docenten d:r Edv. Selander. *

Koleran uppstår aldrig af sig själf, utan måste antingen direkt eller indirekt införas från länder, där den härskar epidemiskt. Äfven inom det angripna landet måste den öfverföras från en plats — en kolerahärd — till en annan förut frisk. En motsatt uppfattning, att koleran kan uppstå avtoktont (af sig själf), hyllas af hufvudsakligen engelska läkare och bland dessa särskildt af dem, som med detta bekväma åskådningssätt försvara det oförlåtliga slarf, hvarmed koleraprofylaxen (skyddet mot koleran) skötes i Indien.

Under sistlidne sommar voro i Tyskland omkring 260 platser angripna af kolera, och i nästan alla fall lyckades man påvisa direkt smitta från Hamburg, den stora kolerahärd där, som bekant, sjukdomen först utbröt. Förhållandena voro därigenom, att man egentligen aldrig

* Mera ovanliga främmande ord ha vi tagit oss friheten att i parentes öfversätta. *Red.*

fick mera än denna enda centralhärd, särdeles gynnsamma för utredande af smittans gång. Smittan öfverfördes i alla fall direkt genom sjuka människor; icke en enda gång genom handelsvaror, klädespersedlar eller dylikt, om man undantager några fall. I ett sände en mor, hvars barn intogs kolerasjukt på ett sjukhus i Hamburg, barnets kläder till mormodern, som bodde på kolerafri ort. Denna handskades med kläderna, fick kolera och dog. Och detta var och blef det enda fallet på platsen. Ett annat fall gäller en fru, som från Hamburg reste till det då kolerafria Tessin och där förlades i karantän. Hon fick dock tillfälle att träffa sin i Tessin boende man och lämnade honom en smörgås, som hon medförde från Hamburg. Han och ett deras barn åto af denna. Båda insjuknade och dogo. Kvinnan själf var och förblef frisk.

Fordom har man på teoretiska grunder ansett lumpor särdeles smittoförande. Numera förklara Robert Koch, Gaffky och andra, att detta icke är förhållandet. En mängd en-gros-handlande med denna vara i Tyskland hafva från pappersfabrikanter samlat intyg, att ingen bland deras personal under fjolåret insjuknat i kolera. Häråt kan man visserligen ej skänka särdeles mycken tilltro, då dessa handlande naturligtvis måste betraktas som partiska. Säkert är dock, att man i hela den rika koleralitteraturen ej kan få fatt i ett enda tillfälle, där kolera utbredts eller öfverförts genom lump. Ett undantag skulle möjligen göras af ett fall i Schweiz, men i detta kom den misstänkta lumpen från en närbelägen ort, där kolera var gängse, och var ej behandlad för en-gros-handeln, utan måste betraktas såsom linnetrasor eller dyl. nedsmutsade med *friska* koleradejektioner (uttömningar). Tyskland utestänger också för framtiden icke från sig lump kommande från kolerasmittadt land, såvida den är sorterad och behandlad för en-gros-handeln och emballerad såsom vid denna är brukligt, och det är endast ett offer åt falska föreställningssätt i andra land angående lumpens smittoförande egenskaper, enligt de bestämmande tyska vetenskapsmännens utsago, som gjort, att man i Dresdener-konventionen inrymt åt signatärerna (fördragsmakterna) rättigheten att från sig utestänga lumpbalar, som ej bära märken och ursprungsnummer, hvilka accepterats af det land, dit de importeras.

Koleran infekterar (smittar) aldrig såsom t. ex. tuberkulos genom luften utan endast genom ingesta (innehållet) i tarmkanalen. Sannolikt är, att kolerabakterierna, om de direkt öfverföras från en sjuk människa till en annans mun och tarmkanal, äro i stånd att genast framkalla kolera, utan att dessförinnan behöfva genomgå något utvecklingsstadium utom människokroppen. Detta bevisas däraf, att den sjukes omgifning så utomordentligt ofta och så utomordentligt fort infekteras, om man ej vidtager nödiga försiktighetsmått. Denna direkta smitta spelar dock en roll endast för de i kedja efter hvarandra förlöpande fall, som vid en koleraepidemi ständigt observeras, och genom hvilka sjukdomen så att säga mera sakta kryper fram och, där den innästlat sig, kvarstannar längre eller kortare tid. Med massinfektionen, som explosionsartadt utbryter, har den intet att skaffa. Denna

sker alltid genom vatten, som infekterats. Härvid får man ej skilja mellan dricksvatten och annat förbrukningsvatten inom hushållet.

Koch, som alltid ansetts som fanatisk anhängare af teorien om kolerans spridning genom dricksvatten, säger sig aldrig hafva varit detta förr än efter den rika och oomtvistliga erfarenhet i denna väg, som sistlidne sommar och höst gifvit. Förut har han endast ansett, att vattnet *kan* öfverföra koleran och att det ofta gör så. Nu vill han gå längre. Ty alla massutbrott under sistlidna års koleraepidemi i Tyskland hafva berott på vatteninfektion.

Lokal immunitet (omottaglighet) för kolera finnes otvifvelaktigt till en viss grad hos vissa platser, särskildt hos sådana, som ligga på klippgrund. Frågan härom är emellertid ännu föga utredd och tillhör ett ytterst dunkelt kapitel inom kolerans etiologi (orsakslära). Många gånger, kanske oftast, måste denna lokala immunitet hänga tillsammans med dricksvattnet på platsen, hvilket bevisas däraf, att där den lokala immuniteten ej funnits, har den kunnat förvärfvas genom förändring och förbättring af vattenledningen. Så är förhållandet med Halle, Danzig, Berlin, Altona och en mängd andra tyska städer. Att ej denna förvärfvade immunitet kan bero på kanalisationens förbättring bevisas af t. ex. att Halle, som är uselt kanaliserad, blifvit koleraimmun (omottaglig) genom en förbättrad vattenledning, men att Hamburg, som är en af Europas bäst kanaliserade städer, som straff därför att den behållit sin usla vattenledning fått lida en svår koleraepidemis alla fasor.

Huru länge äro de, som öfverstått sjukdomens första våldsamma invasion (ingång), ännu smittoförande? Otvifvelaktigt så länge de föra kolerabakterier i uttömningarna. Som gräns härför kan man sätta 3 veckor efter insjuknandet. Man måste således fordra, att vid början och slutet af en epidemi kolerasjuke, som isolerats, ej släppas ut bland allmänheten, innan man bakteriologiskt konstaterat, att kolerabakterier ej längre finnas i uttömningarna. På höjdpunkten af epidemien kan detta försiktiga tillvägagående ej praktiskt genomföras. Särdeles stor betydelse skulle det då ej heller kunna hafva. Af så mycket större vikt är det däremot vid de första fallen», att denna bakteriologiska undersökning göres, ty endast därigenom har man utsikt att genom isolering af smittförare strypa epidemien.

Huru skall man förekomma kolerans spridning från ett land till ett annat, och huru skall man bekämpa sjukdomen inom landet, med ett ord: *huru skall profylaxen (skyddet) ordnas?* Med hänsyn till denna fråga voro alla de vetenskapsmän, hvilka äga stor erfarenhet i hithörande frågor och hvilkas omdöme jag hade tillfälle att inhämta, fullt ense om, att åtgärder mot kolerans spridning till och i ett land kunna icke göras effektiva genom afspärrningsåtgärder mot vare sig utlandet eller angripna platser inom landet, utan endast genom sådana mått och steg, som möjliggöra undertryckande genast i början af hvarje kolerafall, som yppar sig på en plats. Endast därigenom kan man förhindra uppkomsten af epidemi. Man erkänner visserligen, att det låter tänka sig, att ett land med den Skandinaviska halfröns geografiska läge genom karantän skulle kunna hindra kolerans inträn-

gande. Men i praktiken vore en så sträng karantän alldeles outförbar. Ty för att nå sitt mål måste den drifvas till en fullständig afspärrning, ett upphäfvande af all trafik från utlandet. En kort karantän, en revision på en eller par dagar med äfven den grundligaste och huru ofta som helst upprepade läkareundersökning är nästan alldeles ändamålslös, då, såsom här ofvan nämnts, äfven till utseendet fullt friska personer kunna vara bärare af smittämnet. Vetenskapligt tillfredsställande vore en dylik revision endast, om man upprepade gånger bakteriologiskt undersökte uttömningarna från alla resande, innan de släpptes öfver gränsen. Och härpå tänker väl ingen förnuftig människa. I denna korta karantän eller revision ligger äfven den fara, att man därmed tror sig hafva uppfyllt allan rättfärdighet och försummar det viktiga öfvervakandet af möjligen smittoförande personer, *sedan* de inkommit i landet. Detta i fjol hos oss antagna tillvägagående är dessutom ett ganska svårt band på handel och vandel.

Ur profylaktisk synpunkt är rättast att utan vidare släppa in alla resande, men under den tid, som kolerans inkubations- (gronings-) tid varar, således under 5 högst 6 dagar, hålla dem under tillförlitlig läkarekontroll, utan att för öfrigt på minsta sätt besvära dem. Detta system, först begagnadt af fransmännen mot Spanien 1890, föreslaget af våra ledande medicinska myndigheter att införas i Sverige under innevarande år och af Dresdener-kongressen att internationellt tillämpas, har enligt samstämmande uppfattning af sakförståndige gjort Tyskland stora tjänster under sistlidna års kolerainvasion därstädes.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

I hus, där kolerafall förekommit, måste man, om de äro öfverbefolkade och smutsiga, evakuera (göra tomt hus). Tillåter lagstiftningen ej, att man påbjuder detta, och kan ej målet nås på frivillighetens väg, måste man på platsen, i det angripna huset, inhysa en i desinfektion och sjukvård skolad person (sjuksköterska), som är fullt pålitlig och åt hvilken man kan anförtro öfvervakandet af, att alla de af den sakförståndige (läkaren, kommissarien) påbjudna särskilda åtgärder också vidtagas. (Inrapportera misstänkta sjukdomsfall, öfvervaka renlighet och försiktighet, särskildt med uttömningar, desinfektera dessa o. s. v.)

Sedan den kolerasjuke isolerats, företages en sakförståndig och ordentligt ledd desinfektion.

För desinfektion af vätskor (smutsvatten, uttömningar o. s. v.) anses *kalkmjölk* vara bäst. Detta medel är pålitligt, billigt och öfverallt tillgängligt. Man rör kalkmjölk i öfverskott till det ämne, som skall desinfekteras, så att blandningen antager starkt alkalisk reaktion (d. ä. blånar rödt lakmuspapper) och låter den stå en timme. Utom kalkmjölk äro som kemiska desinfektionsmedel bäst rå karbolsyra upplöst med tillhjälp af kalisåpa — rå karbolsyra i blandning med svafvelsyra —, utspädd svafvelsyra och utspädd saltsyra. Kläder och tvättsaker desinfekteras antingen genom kokning i vatten eller med strömmande vattenånga under tryck af $^1/_{10}$ atmosfär. Bostäder renas med karkolsyra och sublimat.

Liken efter kolerasjuke få ej tvättas. De omgifvas bäst med lakan, indränkta i klorkalklösning, och utföras så fort som möjligt ur huset. Begrafda äro de fullkomligt oskadliga.

Med hänsyn till den internationella varutrafiken har alltmer den öfvertygelsen stadgat sig, att genom densamma kolera i intet fall utbreder sig. Vidtager man åtgärder, som det allra minsta inverka hämmande på varubytet, måste man för att vara konsekvent fullständigt spärra all persontrafik, ty det är fullkomligt säkert, att en enda person, som lider af en enkel koleradiarré, i landet inför mycket större mängd smittämne och i en mycket farligare form än allt gods och alla varor, som ingå i samma lands hela import. Till varor får man dock naturligtvis ej räkna begagnade tvättkläder, sängkläder o. dyl. De måste behandlas såsom farliga och farligare i samma mån, som möjlighet föreligger, att de begagnats af en kolerasjuk, särskildt om detta skett nyligen.

Inkommer kolera på en plats, bör all mjölkförsäljning därifrån fullständigt förbjudas. Möjligen också försäljningen af smör och ost.

Af stor vikt är ett regelbundet och sannfärdigt anmälande och offentliggörande af hvarje inträffadt kolerafall. Detta gäller äfven vid vidtagande af internationella åtgärder för kolerans hämmande samt torde få anses som ett af Dresdener-kongressens viktigaste beslut. Men märker man, att man af utlandet ej blir behandlad med samma uppriktighet, som den man själf visar, kan man enligt Kochs åsikt gärna behålla saken för sig själf och gör också klokast häri, eljest blir den sannfärdige orättvist illa behandlad med spärrning af karantäner, men den lögnaktige alls icke störd i sin handel och vandel.

Allmänna föreskrifter till kolerans bekämpande, hvilkas utförande öfverlämnas åt allmänheten, gagna till nästan intet. De, som begripa och vilja följa dessa föreskrifter, tillhöra de bättre lottade, som i alla händelser föga hotas af koleran. De lägre klasserna, bland hvilka sjukdomen söker det oändligt största flertalet af sina offer, lämna alla förhållningsregler utan afseende.

Själsintrycks inflytande under sjukdom.

Föredrag hållet i »Norsk forening for sundhedspleie» af med. d:r H. J. Vetlesen.

III.

Omedvetet ha i själfva verket människorna i alla tider hyllat och gifvit sin tribut till erfarenheten om de själsliga intryckens värde gent emot sjukdom och nöd.

När vi läsa berättelsen om, huru *Moses* på Herrens befallning lät uppresa kopparormen i öknen till räddning för de sjuka, af giftiga ormar hemsökta israeliterna, så skola vi, utan att förringa undret såsom sådant, icke glömma den psykiska inverkan, som låg i medlet. Det var på Guds befallning och med hans löfte om obetingadt läkande kraft som kopparormen uppsattes. På det utvalda folket måste den göra ett mäktigt intryck, denna symbol på att Gud åter var hos och med dem.

Det *nya testamentets under* kunna icke förringas, om jag påpekar de ord, hvarmed Frälsaren vid flera tillfällen inledde sina helbrägdagörelser: »Min son, min dotter, *var frimodig!*» Och huru ofta tillade han icke: »Din *tro* har frälst dig!»

I medeltiden förekommo helbrägdagörelser genom handpåläggning af konungarna, genom amuletter och talismaner, genom heliga reliker och genom den heliga jungfruns bild. Ja, hvarföre hålla oss till medeltiden! Vi kunna gärna gå längre fram i tiden. Vi ha helbrägdagörelserna i Lourdes, vi ha undren genom den heliga kjorteln både i Trier och annorstädes — ända in i vår tid, — vi ha en Boltzius.

Det skulle vara kortsynt, om vi såge på allt detta med löje eller med hån. Bortsedt från fabeln, påfundet, öfverdriften och bedrägeriet i berättelserna, så blir en kärna kvar där, hvaraf vi ha lärt, och som vi nu kunna se på med förstånd. *Det är helt enkelt själsintryckens inflytande under sjukdom.* Det sanna i dessa berättelser skall väsentligen befinnas gälla sådana sjukdomar, där — såsom vi ha sett — själens intryck har det största och mest påtagliga inflytande, således alla sjukdomar af öfvervägande nervöst ursprung och beskaffenhet, men därjämte, som vi erfarit, obestridligen äfven andra. Det är få intryck, som mera intensivt och mäktigt gripa och behärska hela själen, än de religiösa, och vi kunna därföre lätt tänka oss, hvilken makt påverkningar af denna art skola kunna utveckla i tider, då religiösa strömningar i synnerhet behärska sinnena. Vi se ju också i det dagliga lifvet, hvilket lugn, hvilken kraft, hvilken frimodighet där kunna komma in i det enskilda människohjärtat efter en innerlig bön. Och ingen allvarligt tänkande läkare skall neka, att den sjukes tillfrisknande kan vara frukten af denna ro, denna frimodighet, denna förökade motståndskraft, med andra ord af denna bön. Vi må också ihågkomma, att det i själfva verket är vid utomordentligt få sjukdomar, som icke naturen sträfvar efter hälsa, och att det gynnsamma själsliga inflytandet således har en mycket mäktig allierad i hvad vi kalla »naturens läkande kraft». Det är detta man så lätt förbiser eller underskattar, när man bedömer en förbättring eller ett tillfrisknande genom psykiska medel såsom något så otroligt eller oförklarligt. Må vi blott se bort ifrån bedrägeriet eller humbugen och icke låta föra oss öfver de allmänna naturlagarnes gränser.

Homöopatien är i grunden också blott en omedveten användning af den själsliga behandlingsmetoden för sjukdomar. Den grundar sina obestridligen mången gång goda resultat dels på hemligheten med naturens egen läkande kraft, dels på det rent psykiska. Det är med de homöopatiska dropparna — dessa förtunningar i så och så många »potenser» — som med prinsens af Oranien tre små medicinflaskor, hvilka räckte till för hela hans här.

Vi ihågkomma de ofta omtalade och af läkare till fullo bevittnade storartade verkningarna af komplett overksamma ämnen, såsom t. ex. piller af vanligt bröd. Patienter med hårdnackad obstruktion, som trotsat en mängd olika medel, ha fått det mest lysande »benificium» efter att en eller två gånger ha tagit ett enda litet brödpiller, som, prydligt inlagdt i silfveromslag, blifvit honom ordineradt af läkaren

under sträng tillsägelse om »den yttersta försiktighet med dosen af dessa ovanligt starka piller.»

Vi ha härmed kommit in på den metod för sjukdomsbehandling, som fullt öfverlagdt och medvetet söker att påverka den sjuke genom det, vi kalla *suggestion* d. ä. en till den sjukes förtröstan, hans inbillningskraft och hans vilja riktad order eller bättre öfversatt *»vädjan»*, som sporrar de läkande krafterna i hans organism. Suggestionen tager antingen i sin tjänst ett yttre medel, som i och för sig är fullkomligt betydelselöst och overksamt, eller verkar den helt enkelt genom ett blott ord, en tillsägelse eller order från läkaren. Jag talar här blott om *suggestionen i vaket tillstånd* och vill icke inlåta mig på dess vidare utvecklade form, *hypnotismen*, då läkaren först bringar patienten i ett slags sömngångaretillstånd och därunder påverkar hans själs- och viljelif i bestämda riktningar.

Allaredan i det förut omnämnda fallet från prinsens af Oranien här ha vi ett vackert exempel på kurering från en sjukdom genom suggestion. Exempel från den nyare tiden, då metoden mera medvetet blifvit satt i system, skulle i mängd kunna framläggas. Jag skall framställa ett enda. Det är hämtadt från det stora sjukhuset Charitéen i Berlin och är meddeladt i en doktorsafhandling af en tysk läkare. För mig personligen har detta fall det intresset, att jag händelsevis kom i tillfälle att se patienten och höra det föredrag, hvarmed chefen för vederbörande sjukhusafdelning, en af Tysklands förnämsta läkare, beledsagade framläggandet af det intressanta fallet.

En 39-årig man inkom på sjukhuset såsom lidande af anfallsvis uppträdande hjärtklappning och svindel samt en hastighet hos pulsen under anfallen af 160—170 slag i minuten. Där förefunnos dessutom såsom tecken på verklig hjärtsjukdom en rätt betydlig förstoring af hjärtats omfång och en, ej närmare förklarad orenhet hos hjärtljuden. Han behandlades med det gängse, kraftigt verkande hjärtmedlet, *digitalis*, men först efter den 4:de flaskan inträdde verkan med upphörande af den besvärliga hjärtklappningen och en ungefärligen normal pulshastighet af 84 slag.

Så var han frisk i 8 dagar. Därefter kom ett nytt anfall med stark hjärtklappning, smärtor i vänstra bröstet och oregelbunden puls på 164. Denna gång var en flaska af en något mildare digitalismixtur tillräcklig att bringa allt i ordning och pulsen ned till 64. Men nu var mannen blott frisk i 3 dagar, fick så åter plötsligt en pulshastighet af 176 jämte de gamla plågorna. Nu föll det läkarne in att försöka verkan af en suggestion. Man tillredde en mixtur, som till smak och färg alldeles liknade digitalis-mixturen och försågs med samma påskrift, men som i verkligheten blott innehöll oskyldig sockersirup och icke ett spår af digitalis. Vid besök hos den sjuke uttalades ett par gånger högt, att verkan skulle inträda redan efter den 2:dra skeden, och — mycket riktigt — efter den andra skeden voro alla plågor öfver, och pulsen hade nedgått till 76. Nu ville man göra ett kontrollprof och förvirra patienten för att på samma gång försäkra sig mot allt själfbedrägeri. Då efter 3 dagar ett nytt anfall infann sig med en pulshastighet af 170 slag, gaf man denna gång patienten ett digitalis*pulver* med den an-

märkningen, att detta var ett osäkert medel, som sannolikt icke skulle föra till målet. Men jo, efter det 2:dra pulvret var pulsen 80 och anfallet öfver, alltså ett kontrollbevis på, att det rätta medlet hade verkat på det rätta sättet, ehuru man hade beröfvat det allt förtroende hos patienten, eller med andra ord, att sjukdomen i sig själf var reel nog. Så ändtligen efter 6 dagar ett nytt anfall, puls 170, och ny användning af suggestionen, *denna gång utan något som helst yttre hjälpmedel.* Man meddelade blott patienten, att hans hjärta nu förbättrats så pass, att anfallet denna gång skulle vara öfver redan kl. 3 på eftermiddagen samma dag. Kl. 3 var pulsen 84, och *sedan inträffade icke vidare något anfall.* Patienten utskrefs efter en tid frisk och återtog snart utöfningen af sitt yrke.

Se vi närmare efter, skola vi finna, att i verkligheten en viss suggestionsverkan spelar in med i så godt som all sjukbehandling och utöfvas särskildt omärkligt genom läkarens person. Läkarens blotta besök, förväntan på hans förmåga att hjälpa, ett uppmuntrande tilltal, en försäkran om, att det hela snart skall gå öfver, — allt kan i en handvändning hos patienten framkalla ett lugn, en förtröstan, en känsla af trygghet och hvila, som redan betingar och grundlägger tillfrisknandet från sjukdomen.

Det finnes läkare, hvilkas blotta väsen och person verkar hoppgifvande och lugnande. Det är en lycklig gåfva, som ställer de sålunda utrustade långt framför deras kanske skickligare yrkesbröder. Där den ene med sin lärdom, sitt mikroskop och sina reagenser stannar i förgården, där öppnas för den andre hans patients allraheligaste, och han finner den gnista, som tänder ljus och lif.

Koleran — en förgiftning genom salpetersyrlighet.

Professorn d:r Rud. Emmerich i München och professor Ziro Tsuboi från Tokio hafva gjort en viktig upptäckt, nämligen att asiatisk kolera är en förgiftning af salpetersyrlighet, som alstras genom kommabacillerna.

Härmed har spridts mera ljus öfver denna sjukdom, och det är möjligt, att läkekonsten därigenom skall blifva bättre i stånd till en verksam och rationell behandling af densamma.

Ehuru tio år förflutit, sedan R. Koch upptäckte kommabacillen, har kunskapen om den egentliga och närmaste dödsorsaken vid koleran gjort föga framsteg. Grunden härtill är förutfattade meningar. Man fann i odlingar af alla de sjukdomsalstrande bakterier, med hvilka man arbetade, så kallade ptomainer, giftiga ämnen, som också finnas i lik, och strax uppstod den läran, att vid *alla* infektionssjukdomar sjukdomsfenomenen och döden orsakades genom dessa giftämnen, som äro ett slags ägghviteämnen. Talrika forskare hafva år igenom arbetat på att påvisa och studera dessa giftiga ämnen i bakterie-odlingar eller i sjuka kroppar. Det är en stor förtjänst hos de ofvannämnda författarne, att de utan förutfattad mening angripit koleragåtans lösning. Utan att låta sig påverkas af de härskande teorierna, visade de, att salpetersyrliga salter frambringas af kolerabacillerna, och att de äro starka

gifter för allt lefvande samt måste betraktas såsom den egentliga orsaken till sjukdomsfenomenen och döden.

Så enkelt det än synes vara att fastslå ett sådant faktum, fordras dock alltid en stor omdömeskraft att riktigt iakttaga ett fenomen, att strax märka, att det ej tillfredsställande kan förklaras genom förutvarande teorier, att utfinna dess orsak och betingelser och däraf draga fram nya sanningar. Författarne fastslogo sålunda först genom försök på marsvin, kaniner och hundar, att förgiftning med salpetersyrlighet hos dessa djur företedde samma fenomen som den med konst framkallade koleran hos marsvin. Vidare fäste de uppmärksamheten därvid, att salpetersyrlighetsförgiftningens sjukdomssymptom hos människan troget återgåfvo symptomen vid asiatisk kolera. Hos båda äro de väsentliga fenomenen: yrsel, uppkastning, diarré, i början ökad pulshastighet, därefter förminskad. Läpparna och ansiktet färgas blå; förnimmelse af kyla i händer och fötter, förminskad urinafsöndring uppkomma. Döden inträder vid båda förgiftningarna under fullt medvetande efter föregångna plågsamma krampanfall.

Att en förgiftning genom salpetersyrlighet föreligger, kan bevisas genom undersökning af blodet i spektralapparat; i denna visar blodet af marsvin, som dött i kolera, och af andra, som dött genom gift af salpetersyrlighet, samma fenomen.

Huruvida nu denna upptäckt skall gifva uppslag till en verksammare behandling af koleran än hittills, det återstår att se. Hittills har läkekonsten varit ganska maktlös mot den utbildade sjukdomen.

Förgiftning genom lådkonserver.

En kemist, Hamlet i Sidney, har — meddelas till Handelstidningen — i en församling af australiska läkare hållit öfver detta ämne ett föredrag, hvarur följande må anföras.

Anledningen till, att konserverna blifva förgiftade, kan vara olika. Användes till ex. klorzink vid tillödningen af lådan, så kan det meddela en sur reaktion till innehållet, hvarvid tenn och bly kunna gå i lösningen. Eller kan det bildas organiska syror i lådinnehållet, som upplösa metaller. Eller kan lådinnehållet undergå en sönderdelningsprocess, hvarvid uppstå giftigt verkande organiska ämnen. Eller genom spontan sönderdelning af konserverna bildas aminer, hvilka såsom starka baser verka lösande på lådväggens förtenning. Ptomainer (förruttnelse-gifter) uppstå i synnerhet vid varm väderlek i öppnade lådor, som innehålla fiskkonserver. I synnerhet vid fruktkonserver kan det lätt inträffa, att de organiska syrorna i frukterna upplösa bly eller tenn.

Frågan, huru man skall kunna skydda sig för förgiftning vid förtärandet af fiskkonserver besvaras sålunda: Är lådans insida anfrätt och svart järn blottadt, så är lådan obetingadt att förkasta. Oskadlig är dock en enkel mörkfärgning af insidan af sardinlådor, då densamma är föranledd blott genom svafveltenn, som uppkommit genom inverkan af albumin-svafvel på förtenningen. För att undvika en ptomain-förgiftning är det alltid rådligt att förtära fiskkonserver genast efter lådornas öppnande.

Orsaken till förgiftning genom förtärandet af olje-sardiner är alltid — där ptomainförgiftning ej kan komma i fråga — härsken eller förfalskad oliv-olja, som kan angripa metaller. Sardiner i ren oliv-olja af bästa kvalitet äro under alla omständigheter fullkomligt oskadliga. Detsamma gäller om tungkött, »corned beef» etc. Det kan alltid utan fara förtäras, så vidt lådan är nästan fullständigt fylld med neutralt fett.

Det är icke ovanligt, att sardiner i olja föras i marknaden försedda med fransk etikett, ehuru de äro af amerikanskt ursprung och innehålla dålig bomullsfröolja i stället för ren olivolja. För förtärandet af sådana sardiner varnas särskildt.

Hvad man har att iakttaga vid förtärandet af lådkonserver, är i korthet följande:

1) Lådans insida skall vara fullkomligt ren och oangripen.

2) Lådor med kött (eller tunga) skola innehålla mycket fett; lådor, innehållande sardiner, skola vara fullkomligt fyllda med *ren* olivolja. En sardinlåda, ur hvilken af någon anledning en del olja utrunnit, måste i hvarje fall förkastas.

3) Lådinnehållet skall i synnerhet under den heta årstiden på en gång förtäras; det, som möjligen blir öfver, skall förstöras såsom varande olämpligt till föda.

Till detta vill meddelaren tillägga, att *ärtkonserver,* som ofta äro behandlade med koppar- eller zinkvatten, har man särskild anledning att misstänka, då de äga en starkt grön, frisk färg.

Dryckenskapen i Belgien.

(Efter Handelstidn.)

En författare, Clément, meddelar i den belgiska tidskriften *Magazin littéraire* för 15 Juni ett och annat om förhållandena i Belgien, hvilket förklarar åtskilligt inom de belgiska arbetareförhållandena, som annars kan hafva förefallit egendomligt och påfallande.

Engelsmannen, säger förf., dricker årligen 120 liter öl, tysken 86, fransmannen 21, eller tillsammans 227 liter. Belgiern ensam konsumerar 240 liter eller mera än nämnda totalsumma. I Bruxelles uppgår förbruket till 455 liter pr inv., hvilket representerar, för staden med förstäder, en årlig utgiftssumma på omkring 45 mill. francs.

Ur offentliga handlingar framgår det, att Belgien under perioden 1873—81 förbrukat för 4,286 mill. francs i dryckesvaror, därifrån vin undantaget. Enligt Solentier utgör det årligen ett belopp af 450 mill. francs, hvilket är mera än det samlade kapitalet i de 67 kreditaktiebolag, som landet äger.

Med afseende å alkoholismen spelar dock brännvinet hufvudrollen. För 150 år sedan konsumerade Belgien $^1/_2$ mill. liter brännvin, under revolutionskrigen hade det stigit till 18 mill., nu konsumeras 70 mill. liter årligen. I Belgien dricka 100,000 arbetare $^1/_2$ liter brännvin dagligen, under det att 50,000 dricka ej mindre än 1 liter dagligen. »Patriotiska ligan mot alkoholism» beräknar en förbrukning af 65 liter årligen för hvarje vuxen medborgare i Belgien.

Vid Antwerpen-utställningen år 1885 berömde sig en destillatör däraf, att han dagligen betalade i medeltal 22,000 francs i tillverkningsskatt. (Häraf framgår, att brännvinsbruket ej inskränkes genom en ökad ölförbrukning! *Red. af Hälsov.)*

Förf. skildrar därefter i lifliga färger, huru fördärfligt detta superi visat sig vara för befolkningen såväl på landet som i städerna. Bland Belgiens 1,500,000 män finnas 300,000, hvilkas hjärna lider af alkoholism, och bland dödsfall inom hospitalet S:t Jean i Bruxelles härleda sig 80 procent från alkoholism. Läkarne säga, att årligen 25,000 personer dö en för tidig död af samma orsak. Hvarje år klaga militärerna, att manskapet försämras i kroppsligt värde och att dess andliga förmåga äfven ständigt blir sämre.

I Bruxelles visar sig tydligen, hurusom arbetareklassen förfaller, medan en oproportionerlig del af arbetsförtjänsten går till dryckesvaror i stället för till mat, kläder och husrum. Det finnes i Bruxelles 19,284 arbetarefamiljer, hvaraf 8,058 endast hafva 2 rum och 6,978 endast ett, hvarjämte 2,186 bebo vindsrum och 202 källarvåningar. I 2,895 familjer sofva gossar och flickor i samma rum, i 400 familjer t. o. m. i samma säng. Under oroligheterna år 1886 skref det brittiska sändebudet, att krogarna fördärfvat arbetarebefolkningen, hvilken är färdig till hvad som helst i riktning af upplopp och våldsamheter.

Den belgiska författaren omtalar ej, hvarför man ej skrider in med en strängare brännvinslagstiftning. Kanhända är orsaken densamma som i England, där man för de politiska valens skull ej gärna vill stöta sig med krogvärdarna. *Whjlm.*

Smärre meddelanden.

Kolerabakteriernas förhållande till apelsiner och citroner. Hamburg är hufvudplatsen för handeln med apelsiner och citroner från Italien och andra sydliga land, och med anledning däraf har Hamburgs handelskammare anmodat det kejserliga sundhetskollegiet att uttala sig om kolerabacillernas förhållande till citroner och apelsiner. De af denna orsak anställda försöken hafva gifvit det resultat, att kommabacillerna på dessa frukters genomskärningsyta dö redan efter få timmars förlopp; på det oskadade skalet dö de efter 24 timmars förlopp och mista på ytan af citroner, som varit nedpackade i en kista, redan efter en dag sin växtkraft. Då kolerabacillerna äro utomordentligt känsliga för syror, utöfva de syror, som bägge de nämnda fruktsorterna innehålla i riklig mängd, en ödeläggande inverkan på dem, och därför finnes ingen anledning att på något sätt inskränka handeln med apelsiner och citroner på grund af möjligheten för kolerans utbredande på denna väg.

Död genom bett af en drucken. Nyligen blef i Tyskland 24-åriga värden Moesenthin från Stendahl utsatt för denna olycka. Han förde en person ur sin lokal i Berlin, emedan han var drucken och företog allehanda ofog. Mannen blef häröfver så rasande, att skummet fradgade om hans mun och han bet värden i högra handens tumme. Armen svullnade genast upp, och den sårade affördes till kliniken. Men då Moesenthin ankom dit, var hans tillstånd så betänkligt, att armen måste amputeras; patienten dog emellertid efter några dagar.

Själfmordsmani inom en familj. Jägmästare Webers familj i Potsdam är hemsökt af ett tragiskt öde. För kort tid sedan begrofs liket af familjens dotter, hvilken, som förut omtalats, störtade sig från Parthenon i Athen, och för några dagar sedan sköt sig af okända skäl en af jägmästarens söner, som

tjänade vid Lifgardeshusarregementet i Potsdam, där han nyligen avancerat till underofficer. Han sköt sig med samma gevär, hvaraf hans broder betjänade sig, då denne tillhörde Gardesjägarbataljonen och begick självmord. En annan broder har för längre tid sedan dränkt sig, så att familjen nu förlorat fyra barn genom självmord.

En tolfåring, som får hvitt hår. På läkaresällskapets i Berlin sammankomst förevisades nyligen en tolfårig flicka, på hvilken, antagligen till följd af nervös inverkan, sedan fem år tillbaka iakttagits blekning af hufvudsvålen och det därpå växande håret. Blott på enstaka ställen af det hvitlockiga hufvudet visa sig mörkt färgade hårtofsar. Fenomenet beror på förlust af hårfärgämne och är en *förvärfvad* albinism, hvilken naturegenhet annars plägar vara medfödd.

Breflåda.

172. **Icares.** Förstoppning kan visserligen medföra de af eder omtalade olägenheterna: hufvudvärk, sus för öronen och nervositet. Därföre skall man icke gå med förstoppning i 20 år. Hjälper icke lämplig diet och kroppsrörelse m. m., hvarom vi ofta talat, må man hellre åtminstone hvarannan dag taga ett lavemang af ljumt vatten, hafresoppa eller risvatten, som man lätt kan själf med duschkanna eller klysopomp applicera. Ett ännu enklare medel är att inspruta *en half eller hel thésked* glycerin, som hos nästan alla framkallar öppning. Detta medel är dock icke att tillstyrka, då hämorroider förefinnas.

För eder dåliga hudverksamhet kan endast vattenbehandling tillrådas.

173. **Pren. af Hälsov. 1891 och 93.** Artiklar om ägghvitesjukan och sockersjukan hafva verkligen icke förekommit i denna tidskrift. Vi skola bereda rum för dem innevarande år. — Årgången 1892 finnes ännu att erhålla.

174. **L. R. A. Mass.** 1 ex. af Mannens, 2 ex. af Kvinnans släktlif, Hälsovännen 1892 och 1894 kosta med porto till Amerika 5 dollars.

175. **O. A. Ö.** Universalmedel finnas icke. Den annonserade balsamen ger sig icke heller ut för att bota annat än vissa slags sår samt sådana »kroppssmärtor, för hvilka ett botemedel för utvärtes bruk kan användas.» — För sår kunna alla mot luften skyddande medel och för kroppssmärtor kunna alla hudretande medel användas med mer eller mindre framgång. Därföre finnas så många medel annonserade mot »gikt och reumatism». Och de mångtusen, som lida af dylika krämpor, vilja ju gärna försöka än det ena och än det andra, ty af intet få de i regel verklig och varaktig bot, om sjukdomen är inrotad och gammal. Men må man unna dem den lindring och det nya hopp, som hvarje nytt medel gifver dem! Att hvarje annonsör prisar sitt medel såsom det förnämsta bland alla, ligger ju i sakens natur. Däröfver må man hvarken förundra sig eller förarga sig. — För den bokstafliga sanningen af annonser i denna tidskrift kan redaktionen därföre alls icke ikläda sig någon ansvarsskyldighet. Alla slags annonser intaga vi emellertid icke.

176. **40-åringen.** Mot »bruna fläckar» och andra sjukliga förändringar i huden finnas utförliga råd i Hälsovännen 1891 N:r 15, 16 o. 17. För öfrigt återkomma vi till detta ämne, hudens sjukdomar, i innevarande års bilaga. Bed en läkare skrifva åt eder en *sublimatlösning* till utvärtes bruk.

För eder trötthet, edra blodvallningar och eder svaga matsmältning borde en lämpligt anordnad bad- och vattenbehandling, kanske i förening med inre bruk af järnhaltiga medel, vara till gagn.

177. **Hildur.** Icke alla »Sjukvårdsanstalter» mottaga elever till sjuksköterskor. Endast »Sofia-hemmet» och föreningen »Röda korset» meddela egentligen hos oss undervisning, såvidt vi veta. Om den senare lämnar »Öfverläkaren vid Sabbatsbergs sjukhus» i Stockholm, om det förra »Föreståndarinnan »alla nödiga upplysningar.

Vårtor tagas lättast bort med rykande salpetersyra, som dock måste handteras med stor varsamhet.

Tandläkaren P. Hedström, behandlar tandsjukdomar, insätter artificiella tänder och plomberar.
Vesterlånggatan 54. Kl. 10—2; 4—5. A. T. 21 53. (28 a)

Med. D:r H. Selldén, behandlar speciellt **Gikt** och **Reumatism** samt **Nervsvaghet.**
Hedemora. Somrarne vid **Lassbo brunn.** (28 b)

D:r O. Torstensson, mottager under vintermånaderna lungsotslidande och med astma behäftade till behandling.
boende å **Persbergs gård** vid **Sköfde,** (28 c)

Med. D:r E. W. Wretlind, mottager sjukbesök kl. 9—10 f. m.
Stockholm, Kungsgatan 16. Somrarne vid **Djursätra brunn.** (28 d)

D:r Burgman: Invärtes sjukdomar, särskildt **Underlifs-** och **Bröst**sjukdomar.
Mottagning: 9--11 f. m., 1/2 2—3 e. m. Söndag.: 9—11 f. m.
Stockholm, Stora Nygatan 41. (28 e)

Med. D:r Gustaf Ahlström, Ögonläkare, **Göteborg.**
Mottagning: Östra Hamngatan 50 B.
Bostad: **Ögonsjukhuset,** Getebergsängen, Litt. O. & P. (28 f)

LANOLINUM PURISS. LIEBREICH.

Ett fullkomligt *antiseptiskt* salvmedel, som icke härsknar. Låter fullkomligt blanda sig med vatten och vatten-salt-lösningar.

Benno Jaffé & Darmstaedter, **Martinikenfelde bei Berlin.**

Utdrag ur literaturen rörande Lanolin erhålles på begäran franko.
(9)

Unge män!

"Protektorn" är säkraste medlet mot försvagande nattliga åkommor. **Pris 5 kr. franko,** med kartong **5.30.** Utmärkta vitsord. »Mannens släktlif», 3 uppl. sid. 55, åberopas äfven. **Beskrifning** i bref mot porto, i korsband fritt. **Diskretion tillförsäkras.**
Exped. af protektorn, Stockholm. (34)

Grennaforssa Brunns- & Badinrättning
Sveriges enda skrofelkälla,
öppen 1 Maj—1 September.

Naturskönt läge vid Dansjön.
Läkarevården bestrides af Doktor **D. Fischer,** adress till 1 Maj: **Hessleholm.**
Fullständiga prospekter gratis och franko från egaren
(47×8) (G. 14480) **AD. HAGMAN,** Wexiö.

Meddelanden för Hälso- och Sjukvård.

Till äldre årg. af denna Tidskrift finnas ett antal permar kvar och realiseras till 70 öre pr st. franco från

A. Wernqvist,
Bokbindare.
(79) *Mästersamuelsgatan 43, Stockholm.*

Lactoserin-Cacao,

sammansatt af **renaste cacao** och **lactoserin** enligt W. Rehnströms patent.

Välsmakande, kraftigt närande, hälsosam,

enligt analys och intyg af Professorerna C. R. Bergstrand och Olof Hammarsten, Med. Doktor Ch. Em. Hagdahl m. fl.

FABRIKS MÄRKE.

Då **lactoserin** leder sitt ursprung uteslutande från mjölk, så är den i och för sig faktiskt närande och hälsosam.

Lactoserin-Cacao, som håller betydligt mindre af det svårsmälta cacaofettet än andra cacaosorter, är således lättsmält och att rekommendera för såväl friska som sjuka personer.

Se Helsovännen den 1 Februari 1892.

Finnes att tillgå hos Herrar Specerihandlande samt i parti hos **Th. Winborg & C:o,**
Kongl. Hofleverantör,
(19×24) **Stockholm.**

Mineralvattens Uppvärmare st. 5 Kr.
Spottkoppar af porslin st. 60 öre.
Spottflaskor af blått glas st. 2 o. 3 kr.
Spottlådor af porslin för vattenfyllning för tuberkulos-patienter st. 2,25, 2,75 o. 3,25.
Morfinsprutor af horngummi st. 2 kr.
» af nysilfver » 2,50 kr.
» med asbestpackning st. 4 o. 5 kr.
» af elfenben st. 4 kr.
» med glasstaf st. 4 kr.
» » » och flaska st. 4,50 kr.
» *spetsar af platina-iridium* med förgylld hylsa st. 1,75 o. 2,25.
Rör för vattendrickning st. 15 öre.
Sköljkannor af bleck eller lackerad zink med slang och rör 2 kr.
Sköljkannor af porslin med slang och rör 3 kr.
Febertermometrar af jenaglas med korrektionstabell st. 2 kr.
Sårsprutor af rent tenn med tre ringar 40 gm 3,25, 70 gm 3,75.
Elektriska apparater enligt särskild priskurant, som sändes på begäran gratis.

Stockholm i Maj 1892. (8) **Numa Peterson.**

Rent och källklart vatten

erhåller hvarje hushåll på **sommarnöjet** genom våra portabla världsbekanta

Filtrerapparater.

Vetenskaplig rådgifvare: **Kemie och Farmacie Professor S. Jolin** vid Karolinska Institutet. Stockholm.

OBS. Illustrerade priskuranter gratis.

Kautschuks- & Guttaperkavaru-Aktiebolaget KUNTZE & C:o,
(73×4) ***Stockholm, 52 Drottninggatan.***

Stockholm, Hemlandsvännens tryckeri, 1893.